

Szavakba foglalt örömszene

Fenyő Gábor ütőhangszeres művészt, a MÁV Szimfonikus Zenekar nyugalmazott igazgatóját, a zenekart működtető alapítvány kuratóriumi elnökét, a Szentendrei Kamarazenekar alapító karnagyát, a Müpa komolyzenei ismeretterjesztő programjainak szerkesztő-műsorvezetőjét a szakmában mindenki elismeri. A szélesebb közönség – akik ütőhangszeresként, karmesterként vagy műsorvezetőként találkoztak vele – is méltányolja szakmai felkészültségét; közvetlen, de sosem bizalmaskodó stílusát, a klasszikus zenei értékközvetítés terén végzett, szerteágazó tevékenységét. Ezúttal három évtized munkáját összegezte a *Hangversenykalauz 1990–2020* című kétkötetes antológiában, ami egyrészt zenetörténeti adatok és ismeretek olvasmányosan megfogalmazott, gazdag tárháza, másrészt hűséges, árnyalt képet rajzol a MÁV Szimfonikusok rendszerváltás utáni tevékenységéről.

A könyv története az első szabad választások évében, 1990-ben indul, amikor a MÁV Szimfonikus Zenekar a korábbtól gyökeresen eltérő kulturális és gazdasági környezetben találta magát. „Minden megváltozott körülöttünk, csak a zene nem” – emlékszik vissza Fenyő Gábor, majd így folytatja: „Új szervezeti formát kellett találnia a zenekarnak, új anyagi forrásokat működésünk finanszírozásához. A hirtelen felcsapó piaci verseny miatt meg kellett újítanunk a közönséghez fűződő kapcsolatainkat. Ezen a ponton támadt a gondolat, hogy újítsuk meg a közönség tájékoztatását is.” Az ekkor már

hosszabb ideje zenei ismeretterjesztéssel is foglalkozó, az együttes vezetésében részt vevő Fenyő Gábor és a zenekar élére frissen kinevezett, menedzser-szemléletű ügyvezető igazgató, Kovács Géza – a Nemzeti Filharmonikusok későbbi főigazgatója – azt találta ki, hogy minden egyes koncerten a hallgatók kezébe adnak egy műsorfüzetet az aznapi programról és a közreműködő szólistákról, karmesterről. A viszonylag nagy példányszámú, de egyszerű kivitelű füzetnek – az óvatos költségtervezés jegyében – a legszükségesebb információkra kellett szorítkoznia. Ez azt a célt is szolgálta, hogy a publikum a hangverseny előtt és a szünetben kényelmesen el tudja olvasni a repertoárra és az előadókra vonatkozó alapismereteket.

Az első koncertet, amihez Fenyő Gábor műismertetőket írt, 1990. november 2-án rendezték a Zeneakadémián. Németh Judit énekművész közreműködésével,

Erdélyi Miklós vezényletével Liszt Ferenc kései szimfonikus költeménye (A bölcsőtől a sírig) és néhány dala, valamint Csajkovszkij VI. szimfóniája hangzott el. Az első műsorfüzeteket még taskaírógéppel kopogták és stencillel sokszorosították. Az 1990-es évek közepétől jött a számítógép és az egyre jobb minőségű fénymásolók, de a MÁV-műsorismertetők technikai kivitelezése egyszerű, költséghatékony maradt. Az olcsó kivitelhez azonban minden esetben gazdag, értékes tartalom társult: Gábor ebben nem ismert kompromisszumot! Tartotta magát eredeti célkitűzéséhez: soha nem akart Breuer János, Kroó György, Várnai Péter és más nagy-szerű muzikológusok babérjaira törni. Ezért – az olykor nehezen

érthető zenetudományi értekezések, esztétizáló fejtegetések helyett – mindig a felcsendülő zene szépségét, a muzsikálás örömét igyekezett szavakba önteni; kiegészítve a befogadáshoz szükséges alapvető információkkal. A korábbi magyar nyelvű hangversenykalauzokat (Pándi Marianne és Tóth Dénes munkáit) sem követte: ezeknél lényegesen több szubjektív megjegyzést, saját érzést és gondolatot „engedett meg” magának. A zenekar menedzsmentje megtehetné volna, hogy a szerzői jogok tiszteletben tartásával, a forrás feltüntetésével Pándi és/vagy Tóth köteteinek vonatkozó szócikkét másolja be az egyesítés műsorismertető füzetekbe. Fenyő Gábor azonban sohasem a könnyebb megoldást választotta: „vállaltam vagy inkább kértem, hogy megírhas-sam a szövegeket” – fogalmaz könyve előszavában.

Az Erdélyi Miklós dirigálta Liszt-Csajkovszkij est óta éppen harminc esztendő telt el, és a MÁV Szimfonikus

Zenekar idén ünnepli fennállásának hetvenötödik évfordulóját. A történet kezdete szakmai körben ismert: még tartott a II. világháború, amikor egy Vigadó-beli koncert után a fiatal karmesterhez, Szőke Tiborhoz (1912–2009) odalépett Varga László, a MÁV elnöke, és így szólt: „*ha majd véget ér ez a borzalom és béke lesz, a vasútnak nemcsak embereket és árut kell szállítani, hanem segíteni kell a lelki sebek begyógyulását. Erre a legalkalmasabb a művészet, a zene. Vállalná-e egy új zenekar vezetését?*” A vasutas fúvószenekari hagyományból építkezve két hónap alatt megszerveződött az országjáró „gördülő zenekar”, amelynek művészei kusettekben aludtak és tehervagonokban tárolták hangszereiket, hogy az ország minél több településére vigyék el a muzsikát. Az idilli kezdet nem tartott sokáig: Varga Lászlót a Rákosi-korszak koncepcióis pereinek egyikében halálra ítélték és kivégezték, Szőke Tibor pedig elhagyta az országot, hogy karmesteri pályáját a bécsi Staatsoperben, a Kölni Operaházban, végül a Columbia hanglemeztársaság nyugat-berlini stúdiójában folytassa. A MÁV Szimfonikus Zenekarnak (Lukács Miklós, Oberfrank Géza, Gál Tamás és mások vezetésével) ezután is voltak szép művészi korszakai, de többször is reménytelen pénzügyi helyzetbe, az ellehetetlenülés szélére került. Az elmúlt években két kiváló hegedűművészből lett dirigens, Takács-Nagy Gábor és Csaba Péter művészi koncepciója nyomán, Lendvai György igazgató mértéktartásának, egyszerűségének köszönhetően ismét a fellendülés jelei mutatkoznak, amit a zenekar jelenleg amerikai művészeti vezető, Daniel Boico segítségével igyekszik fenntartani, kibontakoztatni.

Az idej, járvány sújtotta jubileumi évhez szervesen kapcsolódik Fenyő Gábor kétkötetes hangversenykalauza, amely az ifjúsági koncertek és a nemrégiben indított kamarazenei sorozatok kivételével a MÁV Szimfonikus Zenekar utóbbi három évtizedének teljes repertoárját felöleli. Gábor egészséges öniróniáját jelzi, hogy az Alapfogalmak (kókuszdíóhéjban című bevezető fejezet elejére odaírta: „*nyugodtan át lehet ugrani.*” Ezután a kötetek felépítése a kronológiai sorrendet követi: az érett barokkot reprezentáló Corelli, Vivaldi, Bach, Händel és Telemann után, a 45. oldalon már Pergolesi Stabat Materénél tartunk, hogy aztán Fenyő csaknem száz oldalon át tárgyalja a bécsi klasszika három nagy-mesterének életművét. A romantikusok végeláthatatlan sorát Paganini, Weber és Rossini nyitja – az első kötet végére Leoš Janáček, Ernest Chausson és Edward Elgar kompozícióiig jutunk el.

A második kötet nyitánya egy ritkaság, a fiatalon elhunyt Hans Rott (1858–1884) E-dúr szimfóniája. Ezt követi Puccini, Mahler, Debussy, Richard Strauss, Nielsen, Dukas, Glazunov, Sibelius, Satie, Joplin, Roussel, Szkrjabin és a késő romantika megannyi mestere. A 393. oldalon érkezünk el Arnold Schönberghoz, s vele a 20. század zenéjéhez, amit még ma is sokkal nehezebb megszerettetni a közönséggel, mint a barokk, a bécsi

klasszika vagy a romantika remekműveit. Fenyő Gábor itt is hű marad eredeti elképzeléséhez: nemcsak a száraz zenetörténeti tényeket, a keletkezés körülményeit vizsgálja, hanem igyekszik megértetni a modern komponisták motivációt, s ezáltal közelebb hozni személyiségüket a két-három generációval fiatalabb közönséghez. Éppen ezért a terjedelmes 20. századi fejezetet érzem a kötet legértékesebb részének. Schönberg, Berg, Webern, Ravel, De Falla, Respighi, Bartók, Kodály, Dohnányi, Weiner, Lajtha, Stravinsky, Villa-Lobos, Frank Martin, Prokofjev, Honegger, Hindemith és mások alkotásairól Fenyő Gábor komoly mesterségbeli tudás, ismeretanyag birtokában, de ami ennél is fontosabb: szeretettel, empátiákkal írta meg műismertetéseit. Kicsit könnyebb dolga volt, amikor olyan népszerű kompozíciókról kellett megfogalmazni gondolatait, mint a Carmina Burana vagy a Kék rapszódia.

Mire eljutunk a 20. században született zeneszerzőkhöz, már az 502. oldalon járunk. Az első közülük Joaquin Rodrigo (születési éve: 1901), de hamarosan következik Hacsaturjan (1903), Sosztakovics (1906), Barber (1910), Francaix (1912), Lutoslawski (1913) és Britten (1913). Ezzel azonban még koránt sincs vége a MÁV Szimfonikusok repertoárjának, így a kötetnek sem. Az utolsó 60-70 oldalon szereplő kompozíciók jelentős része Tóth Dénes és Pándi Marianne korábbi hangversenykalauzaiban nem szerepel, így ezek a műismertetők még a zenetörténetek számára is új információkat rejthetnek. Különösen fontosnak érzem, hogy Fenyő Gábor részletesen, plasztikusan, biztos stílusérzéssel ír hazai komponistáink – Balassa Sándor, Dubrovay László, Farkas Ferenc, Hidas Frigyes, Kocsár Miklós, Kurtág György, Lendvai Kamilló, Ligeti György, Madarász Iván, Mihály András, Orbán György, Petrovics Emil, Ránki György, Rózsa Miklós, Vajda János, Vidovszky László és mások – szimfonikus alkotásairól. Érdemes lapozgatni a függelék is, amely a kötetben szereplő zeneszerzők betűrendes névsora mellett gyakran előadott egyházzenei művek latin és magyar nyelvű szövegét, illetve a zenekar hangversenyein 1990 és 2019 között fellépő karmesterek, énekművészek, hangszeres szólisták és kórusok listáját tartalmazza.

Fenyő Gábor munkája a magyar nyelvű zenei ismeretterjesztés terén példa nélkül álló, hatalmas vállalkozás, amit egyértelmű sikerrel teljesített. A két kötet grafikai és nyomdai kivitelezése is impozáns (ezúttal nem spóroltak a költséggel), de apró kritikai megjegyzéseim éppen erre vonatkoznak. A fényes műnyomó papír szép, de a lapok zavaróan tükröződnek a lámpafényben. A betűméret túlságosan kicsi – az idősebb olvasók ezt bizonyára észrevételezni fogják. A sötétkéék elválasztó lapok pedig megfeszítik az olvasó tenyerét, ujjait. Ez legyen azonban a legnagyobb problémánk – Gábornak és a jubiláló zenekarnak is szeretettel gratulálunk.

(Retkes Attila)